

Олександр ТКАЧУК,

orcid.org/0000-0002-4529-5039

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української та зарубіжної літератур та методик їх навчання
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна) *tkmsasha@gmail.com*

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ «КІЛЬЦЯ РОЖІ» П. КАРМАНСЬКОГО ЯК РОМАНУ ПРО МИТЦЯ

У статті досліджується жанрова своєрідність роману Петра Карманського «Кільця рожі» як різновиду роману про митця у зв'язку з мемуарно-автобіографічною прозою ХХ століття. Необхідність осмислення твору саме в межах цього жанрового різновиду, який традиційно пов'язується із західною літературою, зумовлений тематичним змістом роману П. Карманського. У ньому поєднано риси мемуарно-автобіографічного письма з художньою інтерпретацією творчого шляху героя – Святослава Петровича, очевидного *alter ego* самого автора. У першій частині роману зображено особистісні переживання та рефлексії митця про творчість, зображено мистецьке середовище, яке має реальних прототипів – діячів «Молодої музи», а друга – тематично орієнтована на національне питання, участь письменника у подіях періоду боротьби за незалежність УНР. Обидві частини мають автобіографічний характер, однак любовна колізія головного героя є вигаданою. Значну увагу дослідження приділено нарратологічним аспектам: автор використовує всезнаючого розповідача, проте фокалізація зосереджена на головному героєві, що зближує текст із модерністськими тенденціями української прози доби. Водночас застосовано прийом множинної фокалізації для розкриття колізії сімейної драми та душевної кризи митця в умовах колоніального суспільства. У романі порушуються характерні для жанрового різновиду теми страждання та жертовності митця, нерозуміння та неприйняття особи поета масою, опозиції духовного / земного. Твір П. Карманського відзначається симультанною композицією, яка побудована на контрасті митець в колоніальному суспільстві та під час боротьби за незалежність. У першій частині головний герой це тип модерністського героя періоду раннього модернізму, з його декадентськими ознаками, а в другій – це фаустівська душа – втілення поступу, волі до боротьби, що набуває рис неоромантичного героя. Таким чином, роман «Кільця рожі» Карманського постає як зразок українського роману про митця, що поєднує автобіографічну складову із естетичною рефлексією над національною свідомістю митця.

Ключові слова: роман про митця, фокалізація, жанр, автобіографізм, *alter ego*.

Oleksandr TKACHUK,

orcid.org/0000-0002-4529-5039

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian and World Literature and Teaching Methods
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
(Ternopil, Ukraine) *tkmsasha@gmail.com*

GENRE CHARACTERISTICS OF PETRO KARMANSKYI'S “THE RINGS OF THE ROSE” AS A KÜNSTLERROMAN

The article explores the genre-specific characteristics of Petro Karmanskyi's novel «Rings of the Rose» as a variant of the *Künstlerroman* (artist's novel) in connection with the memoir and autobiographical prose of the 20th century. The need to interpret the work within this particular genre form – traditionally associated with Western literature – is determined by the thematic content of Karmanskyi's novel. The text combines features of memoir and autobiographical writing with a fictionalized portrayal of the artistic path of the protagonist, Sviatoslav Petrovych, who clearly serves as the author's *alter ego*. The first part of the novel depicts the artist's personal experiences and reflections on creativity, portraying an artistic milieu based on real-life prototypes – figures from the «*Moloda Muza*» movement – while the second part thematically focuses on the national question and the protagonist's participation in the Ukrainian People's Republic's struggle for independence. Both parts exhibit autobiographical traits, though the romantic plotline of the protagonist is fictional. Particular attention is devoted to narratological aspects: the author employs an omniscient narrator, yet the focalization centers on the protagonist, aligning the text with modernist trends in Ukrainian prose of the period. At the same time, the technique of multiple focalization is used to reveal the family drama and psychological crisis of the artist within a colonial society. The novel addresses typical themes of the *Künstlerroman*, such as the artist's suffering and self-sacrifice, the public's incomprehension or rejection of the poet, and the opposition between the spiritual and the earthly. Karmanskyi's work is marked by a simultaneous (nonlinear) composition built on the contrast between the artist in colonial society and during the national liberation struggle. In the first part, the protagonist represents a type of early modernist hero with decadent traits, while in the second part, he transforms into a Faustian soul – an embodiment of progress and the will to struggle, acquiring features of a neo-romantic hero. Thus, «*Rings of the Rose*» emerges as a notable example of the Ukrainian *Künstlerroman*, blending autobiographical narrative with aesthetic reflection on the artist's national consciousness.

Key words: *Künstlerroman*, focalization, genre, autobiography, *alter ego*.

Постановка наукової проблеми. Жанрове визначення роману Петра Карманського чи не першим дав Леонід Рудницький у передмові до публікації розділів твору у журналі «Сучасність» за 1989 рік. Критик говорив про *Kunstlerroman* (роман про художника) стосовно твору, відзначаючи тематичну різницю між першою та другою частинами. «Перша частина твору присвячена переважно особистим проблемам героя Святослава Петровича і мистецтву взагалі. Написана вона під впливом таких велетнів світової літератури як Гете, Фоскольо та Томас Манн», – зазначає Рудницький, – натомість друга про національну проблематику (Рудницький, 1989: с.16). Роман про митця – це поширений у світовій літературі жанровий різновид, його часто вважають варіантом біографічного роману та роману виховання. Визначальним є наявність в сюжеті мотиву становлення особистості як митця або змалювання вже сформованого артиста, його творчість, мистецьке середовище тощо. Ми скористаємось енциклопедичним визначенням романів про митця як «твори, присвячені творчій та життєвій долі письменників, малярів, музик, акторів» – так Ю. Ковалів визначає цей жанровий різновид (Ковалів, 2007: с.347).

Аналіз досліджень. Історія забуття та відносно недавнього видання роману зумовила невелику кількість наукових досліджень присвячених твору. Завершений у 1921 році роман отримав свого читача лише в 90-х роках ХХ ст. Довгий час була відома лише згадка про цей твір: уривки спогадів про написання роману у двох частинах під назвою «І в огні її окрадену збудять» знаходимо у виданій в 1956 році книжці-спогадів «Крізь темряву» (відцензурована радянською владою). Зі спогадів дізнаємося, що задум роману виник під час перебування поета у Ловрані 1908 року у домі художника-богеміста, де автор став свідком невдалого сімейного життя (Карманський, 1956: с.41). Тому попри численні автобіографічні збіги в деталях, наявність прототипів другорядних персонажів, сама сюжетна лінія стосунків Святослава Петровича та його дружини Ірени є фікційною. І хоч історія їхніх взаємин проходить через увесь твір і завершується в кінці роману, проте вона майже відсутня у другій частині. В центрі уваги залишається лише *alter-ego* Карманського – Святослав Петрович. Це український поет-модерніст, що й формує жанрову модель роману.

Широкий мистецький зміст твору окреслила Світлана Бортник, звернувши увагу на інтермедіальний характер взаємодії роману з живописом, архітектурою, скульптурою (Бортник, 2018). Наратор відтворює враження Петровича від

реальних пам'яток архітектури і описує вигадані картини персонажа – художника Ростковича. Наявні у сюжеті твору численні роздуми Петровича над питаннями національного буття дали підставу Лідії Голомб назвати «Кільця рожі» інтелектуальним романом, поряд з цим вона вживає і характеристику – роман про митця (Голомб, 2009: с.43). М. Шкандрій звернув увагу на національне питання в творі П.Карманського у контексті антиколоніального дискурсу. Він розглядає процес зростання державницького почуття героя у другій частині твору і називає роман хронікою (Шкандрій, 2004: с.319). Цим підкреслено зображення у творі історичних процесів буття народу та залучення головних героїв до них. Твір П. Карманського потребує осмислення як жанровий різновид роману про митця, адже, як відмітила І. Сторощук: «У нашому теоретичному дискурсі сформувалася тенденція до використання цього терміна при дослідженні романів зарубіжної, а не вітчизняної літератури» (Сторощук, 2012: с.221).

Мета статті передбачає дослідження жанрових особливостей роману Петра Карманського «Кільця рожі» як роману про митця в контексті розвитку мемуарно-автобіографічного роману в українській літературі ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Роман П. Карманського має риси мемуарно-автобіографічного твору. Зокрема автори таких творів вибирають для зображення історичний час, на який припадає власне життя: «відрізок біографічного часу є співвідносним із основним сюжетним часом» (Черкашина, 2014: с.222). У «Кільцях рожі» ми читаємо про події, свідком, а то й учасником був сам Карманський, починаючи від посиденьок в кав'ярні «Монополь» до подій Першої світової війни та періоду боротьби за незалежність УНР, коли він був редактором газети «Голос Поділля», депутатом парламенту. Ці деталі життєвого шляху знайшли відображення у творі впливаючи на структуру твору: «авторський простір у будь-якому мемуарно-автобіографічному творі збігається із художнім простором головного персонажа» (Черкашина, 2014: с.223). М. Шкандрій побачив у творі «розповідь очевидця про реальні історичні події», але помилково ототожнив героя та оповідача (Шкандрій, 2004: с.323).

Відзначимо, що Карманський використав традиційну розповідну модель, яка вже в 20-х роках ХХ ст. конкурувала з першоособовою оповіддю. Третьюособовий розповідач відіграє значну роль у формування читачьких орієнтацій, це аукторіальний наратор за типологією Ф. Штанцеля, оскільки його оцінні судження супроводжують читача.

Натомість у прозі межі століть відбувся перехід до персонажної наративної ситуації, коли персонаж виступає носієм точки зору. У цій наративній моделі суб'єктивність оповіді стає визначальною, попри третьоособову розповідь, адже домінує точка зору головного героя. Святослав Петрович є таким фокальним персонажем, таку ж модель використає і В. Підмогильний у романі «Місто». Карманський натомість у своїй першій романній спробі орієнтується на всезнаючого наратора, який навіть вдається до пролеписів, повідомляє про майбутні події, як, наприклад, застерігає, що життя Петровичів зміниться після появи гостя (Карманський, 2018: с.27). Так приховано виявляється і часова дистанція розповіді – розповідь про поета Петровича це погляд на минулі події, фінал яких відомий розповідачеві.

Саме зі слів наратора ми дізнаємося про дитинство і юність героя у відносно короткому резюме. Історію становлення митця чи вибір життєвого фаху Карманський відкидає, він не йде за структурою роману виховання. Перед нами постає митець з уже сформованими поглядами. У них ми пізнаємо модерністську естетичну платформу поета-молодомузівця Карманського. Уже згадана характеристика наратором поета Петровича стосується його раннього доробку, його ім'я відоме загалом, але належно не поціновується: «його поезія не добула популярності по причині своєї виїмковості, песимізму і відсутності українського елемента» (Карманський, 2018: с.23). Проблема у несприйнятті суспільством модерністської поезії. В очах Петровича, говорить розповідач, «ті, які його осуджували, і морально, і інтелектуально далеко не досягли його рівня» (Карманський, 2018: с.23). Ця фраза демонструє ідейну позицію наратора, з одного боку він вказує, що це думка Петровича, а з іншого нічим не заперечує її. Характеристика творчості Петровича має автобіографічний характер. Це слушно відзначила Лідія Голомб: «У цьому плані біографія головного героя твору – галицького поета Святослава Петровича відображає певні віхи життя самого автора» (Голомб, 2009: с.43). Можна простежити відповідність між еволюцією героя та зміною проблематики поетичних збірок самого П. Карманського. Друга частина роману відображає еволюцію поглядів поета від часу «Блудних вогнів» до збірки «За честь і волю» з її урочистим пафосом оспівування волі до боротьби.

Душевний настрій героя у першій частині це стан сецесії. Петрович споглядає сучасне суспільство і відчуває відстороненість від нього, він розчарований буттям українського народу. Для нього це

суєта суєт. В навколишній дійсності, навіть у своїй творчості вбачає пусту забавку на тлі минулих тисячоліть. У Римі його цікавлять руїни минулого, а не виставки сучасного мистецтва. Проте він противних поглядів футуриста Марінетті, вважаючи, що вони зашкодять такій культурі як українська.

У романі згадується гурток молодих людей, до яких належить і Петрович. Ми легко впізнаємо у них «Молоду музику», не лише тому, що вони зустрічаються у кафе «Монополь», а по їх промовистій характеристиці розповідача: «Об'єднані спільною метою боротьби з дотеперішнім літературним шаблоном» (Карманський, 2018: с.44). Тут змальовуються Михайло Яцків, Василь Пачовський, Сидір Твердохліб, згадуються редактори, видавці. Часто вони мають негативні оцінки. Наприклад, Яцків, який зображений під іменем Михайлів – автор новел повних фальшивого візіонерства (Карманський, 2018: с.44). У сценах відтворені дискусії серед молодомузівців, зокрема протест Карманського проти закликів Сидіра Твердохліба (у творі Лизанівський) друкуватися польською мовою. Ці сцени з життя мистецького середовища становлять жанрову ознаку роману про митця. Автор показує життя українських письменників Львова з його проблемами та дискусіями, які велися у колі інтелігенції. У контексті автобіографічної прози пряма мова реальних осіб відноситься до авторського тексту, поряд з яким може бути наявний інтертекст, тобто «уведені повно або частково офіційні та неофіційні документи» (Черкашина, 2014: с.227-228). Цитування документів, власних творів Карманський використає в другій частині роману. Натомість погляди Петровича на мистецтво, роль письменника розкриті в епізодах у Римі. Тут звучать декадентські мотиви, старий монументальний Рим з одного боку нагадує героєві, що все суєта суєт, а з іншого – він захоплюється багатовіковою культурою, апелює, що потрібно вивчати і цінувати свою історію та культуру. Це погляди Карманського часів ранньої творчості з ідеями естетизму, європеїзму та декадентського спліну.

Однак роман розкриває митця не лише як прихильника оновлення мистецтва, подолання етнографізму. У словах Петровича звучить думка про відповідальність митця. Поет для нього це раб своєї нації – він не може творити іншою мовою, інтернаціональним може бути художник, але не письменник. Творчість для народу – це каторжна праця, письменники з надра душі нації видобувають скарби. Він вірить, що прийде час, коли і в українців «найдеється розуміння для прояв духа і краси» (Карманський, 2018: с.28).

У дискурсі роману поєднуються мотиви служіння митця народу та елітарності справжнього (модерністського) мистецтва, його несприйняття масою. У прозі раннього модернізму моделювався такий герой, відчужений від інтересів загалу. Вже з дитинства Петрович відчувається самотнім, ні вчителі, ні однолітки його не розуміють. Йому чужі матеріальні інтереси, його не цікавить міщанське середовище та сімейне життя. Такий типаж модерністського героя зустрічаємо у ще одного молодомузівця Михайла Яцківа. У повісті «Огні горять» таким є Остап як представник юнацтва та митець Юрій Криса у повісті «Блискавиці». У цьому контексті Л. Голомб відносить Петровича до типу Символіста (за типологією запропонованою М. Моклицею), виділяючи його споглядальність, відстороненість від реальності та самозаглибленість (Голомб, 2009: с.43–44).

Цікаво, що у першій частині твору подією, яка запускає відхід героя від такої пасивності, є знайомство з Ірен, майбутньою дружиною. Вона побачила у ньому «інтелігентну, ублагороджену стражданням людину», під її впливом він стає сім'янином і зразковим урядовцем. Але коли сімейна ідилія була зруйнована смертю дитини, Петрович прагне відволіктися в середовищі галицької богемі. Наратор констатує, що це лише посилило його скепсис, і «витворив собі свій світ мрій, і світ дійсності став для нього осоружним і нецікавим» (Карманський, 2018: с.26). Душевна криза письменника неминуче позначилася на стосунках з дружиною, тобто внутрішні страждання знайшли вираження у зовнішньому конфлікті, який призвів до катастрофи у сімейних стосунках.

Очевидна площина роману про митця є заглиблення у внутрішній світ героя-артиста. Однак Карманський у розповідному плані вдається до певного новаторства. Він використовує множинну фокалізацію, коли наратор відтворює точку зору інших персонажів. Зокрема, ми бачимо стосунки Ірени і Петровича з двох точок зору. Це не стільки невластива пряма мова, але і внутрішні монологи. Кожен з них осмислює стосунки. Це дослідження причин краху їхнього шлюбу, непереривним фоном йде мистецька проблематика. Вже під час перших днів знайомства подружжя з Ростковичем, розповідач наводить точку зору Ірени: «В думці порівнювала вона кремезну, здорову поставу юнака з рум'яним, вдоволеним обличчям і лискучими очима з похнюпленою низькою поставою свого чоловіка, якого обличчя було зім'яте, пооране лемешем пережитих злиднів, а очі пригасли серпанком примерлого смутку і жалю за якоюсь безповоротною втратою» (Карманський, 2018: с.29). Згодом у розповідь вводиться монолог, пряма мова Ірени, поданий як щоденниковий

запис. З нього ми дізнаємося, що дружина не звичувачує Святослава – стан суспільства це те, що постійно руйнує їхнє життя і стосунки. «Це він той анонім, якому ім'я – горе української нації, біль віків і поколінь, злоба невинної жертви, туга за сонцем і ненависть до кайданів, це він!» (Карманський, 2018: с.53). Подібне спостереження і зробив сам Петрович, на фоні галасливої юрби у Римі він констатує, що українці не вміють веселитися через ярмо, яке всюди: «в публічному житті, в культурних змаганнях, у сім'ї, при роботі і серед забави» (Карманський, 2018: с.31). Отже, герой і сам усвідомлює, як колоніальний стан народу негативно впливає на його життя. При цьому йдеться про становище письменника, це стає очевидно на контрасті з тим самим Ростковичем, який прямо заявляє, що малюватиме для заграниці, щоб не прийшлося з голоду померти. Коли у кав'ярні поети обговорюють не дуже прийнятну перспективу писати польською, через байдужість національних меценатів та публіки, в цей час Росткович впевнено відчувається після віденського дебюту, творить і проживає в Італії й своїм успіхом та впевненістю в майбутньому приваблює Ірену.

У наративі роману прийом зміни фокалізації застосований і до Ростковича. Через його кут зору подано сприйняття ним Ірени, спостереження стосовно її поведінки. Цим показується його поверхове ставлення до неї, маніпулятивний підхід, відсутність справжнього кохання.

Починаючи від романтиків, *Kunstlerroman* (роман про художника) розробляє тему страждання митця, внутрішньої боротьби, усвідомлення самотності, які зумовлені вибором артистичного шляху. Ця тенденція продовжилася і надалі в одному з провідних мотивів роману про митця: «Художня творчість, навіть, найдосконаліша, що породжує шедеври, інколи обходиться ціною духовних страждань, душевної неповноцінності, навіть моральної деградації творця» (Bernacki, 1999: с.596). У романі Карманського цей мотив яскраво розробляється в першій частині. Петрович присвячує своє життя творенню культурної спадщини європейського рівня для власного народу, а відтак кар'єра та сімейне життя відходить на другий план. Цей шлях тернистий, сповнений нерозуміння та неприйняттям особи поета. Проте він йде за своїм призначенням – вибудовувати високу культуру свого народу. У цьому плані у романі простежується опозиція духовне / земне. Петрович довгий час не працює урядовцем, бо відчуває себе поетом. Його знайомі радять йому зайнятися прибутковими справами. Ще на початку історії у Римі він зустрічає колишнього університетського знайомого, який тепер фінансист. Його (невідомо чи щире) кредо – зробити народ багатим, в цьому

його завдання. Петрович відкидає думку, що він стане крамарем, його непокоїть, що поки народ насититься він втратить душу. Цей мотив повторюватиметься й надалі в сюжеті роману. Герой буде помічати, як в період лихоліття верхівка народу буде дбати про власну наживу, а проста людина буде йти на самопожертву в ім'я боротьби за незалежність. Показовою є в цьому плані сцена зустріч Петровича зі своїм кривдником Ростковичем, який у час визвольних змагань хоче скористатися своїм статусом для заробітку на контрабанді. Варіацією цієї теми є спостереження Петровича над селянською масою у Наддніпрянській Україні, яка думає про власні інтереси, про землю, а не боротьбу за державу. Вони не бачать різниці між військами, що їх захоплюють. Під час першої поїздки в Київ автор докладно змальовує, як Петрович зустрічає численних українців-малоросів, які не цінують свою культуру. Для них Скоропадський – ворог, який привів німців. Його зусилля по українізації цій масі не зрозумілі або ворожі. Зазначимо, що правління Скоропадського не ідеалізується – його кадрова політика викликає осуд у Петровича.

Так митець перетворюється на просвітника, лектора, який має говорити народу про його забуту культуру. Цікаво, що зміст лекції перегукується з сучасним розумінням у постколоніальній критиці російського панування. Так, Петрович розповідає свої слухачам, що російська культура 17–18 ст. створена вихідцями з України. Зазначимо, що патріотичні погляди Петровича це не прерогатива другої частини роману, ще у першій він негативно відгукується про пам'ятник Собельському у Львові. У його баченні українські землі колись будуть повернені його власнику і тоді польські пам'ятники стануть п'єдесталами для нових героїв.

На думку Мирослава Шкандрія друга частина роману засвідчує еволюцію героя – його зростання від особистого до національного. Справді у першій частині стверджується, що збірка «Смукот» зустрінуто критиками скептично через брак патріотичної агітації. Навіть негативний персонаж, але все-таки митець, Росткович кепкує з тогочасних критиків, які оцінюють мистецький твір за принципом чи є там гасла «свій до свого», «всі враз, всі вперед» і т.п. Завдання, яке декларує Петрович – це вивести літературу на просторі луги європеїзму. Проте суспільне життя його цікавить і водночас розчаровує. Саме тому у другій частині його характер розкривається по-новому. Він як і його сучасники відчуває історичний шанс народу і з радістю включається до боротьби.

Перед нами постає галерея тогочасних історичних подій та осіб. Мотив розчарування верхівкою не зникає. Контраст жертвовності селянина

і безвідповідальності верхівки підсилюється, але для героя Карманського його особиста участь стає вирішальною. Саме тут вводиться широкий інтертекст: автор цитує універсали Центральної Ради, дає оцінки історичним особам, часто дошкульні.

Можна помітити, що в другій частині наратив стає метадієгетичним. Читач не може розмежувати слово наратора і персонажа. Їх голоси зливаються в унісон, набувають публіцистичної форми. Нагадують з одного боку ескатичні видіння, молитву, а поряд з цим цитуються поезії Карманського. Зрештою, лейтмотив цієї частини слова Шевченка – «І в огні її окрадену збудять», власне перша назва роману. Ідея, яка закладена у ній – народ не може скористатися своїм шансом через століття поневолення, денаціоналізації.

Яким є митець у цій частині? Це фаустівський тип, який знає, чого він прагне, протистоїть усім обставинам. Петрович усвідомлює, що його життя тепер це подвиг супроти всесвіту. У цьому плані друга частина це швидше людський і художній документ про події Першої світової війни і добу визвольних змагань, а не заглиблення в душу митця. Зазначимо, що друга половина роману відрізняється від багатьох автобіографічних повістей ХХ ст., за спостереженнями Т.Черкашина, у них прослідковується тенденція переваги статичних над динамічними складниками (Черкашина, 2014: с.303). У цьому відношенні «Кільця рожі» вирізняють динамізмом подій, широким референційним матеріалом, зрештою численними перипетіями на шляху головного героя у час національно-визвольних змагань.

Висновки. Жанрова природа роману П. Карманського складна через використання мемуарно-автобіографічного та фікційного матеріалу. Однак безумовно на структурі твору позначились риси роману про митця: змальовання мистецького середовища, дискусія про призначення митця, шлях розвитку літератури, месіанська роль поета та його страждання в умовах байдужої публіки. Замість теми становлення особистості як митця присутня еволюція героя, зміна естетичних поглядів, зростання політичної свідомості, натомість естетичний індивідуалізм залишається в минулому. Твір П. Карманського відзначається симультанною композицією, яка побудована на контрасті митець в колоніальному суспільстві та під час боротьби за незалежність. У першій частині головний герой це тип модерністського героя періоду раннього модернізму, з його декадентськими ознаками, а в другій – це фаустівська душа – втілення поступу, волі до боротьби, що набуває рис неоромантичного героя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бортник С. Візуальні види мистецтва в романі «Кільці рожі» Петра Карманського: синтез мистецтв чи інтермедіальність? *Волинська філологічна: текст і контекст*, № 10(2), С. 141–149.
2. Голомб Л. Маловідомий твір Петра Карманського (роман «Кільці рожі»). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Літературознавство*. Вип. 27. Тернопіль, 2009. С. 41–49.
3. Карманський П. Кільця рожі: роман. Львів: Априорі, 2018. 272 с.
4. Карманський П. Кризь темряву. Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1956. 110 с.
5. Ковалів Ю. Роман про митця. *Літературознавча енциклопедія. У 2 т.* Автор-укладач Ковалів Ю. Т.2. К.: Академія, 2007. С. 347.
6. Рудницький Л. Петро Карманський – поет, політик, патріот. *Сучасність*. 1989. Ч. 3(335). С. 9–17.
7. Сторощук І.І. Роман про митця у контексті літературних дискусій. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*. 2012. Вип. 17. С. 217–226.
8. Черкашина Т. Мемуарно-автобіографічна проза ХХ століття: українська візія. Монографія. Харків: Факт, 2014. 380 с.
9. Шкандрій М. В обіймах імперії. Російська і українська літератури новітньої доби. К.: Факт, 2004. 496 с.
10. Bernacki M., Pawlus M. *Słownik gatunków literackich*. Bielsko-Biała: Park, 1999. 714 p.

REFERENCES

1. Bortnyk, S. (n.d.). Vizualni vydy mystetstva v romani «Kiltcia rozhi» Petra Karmanskoho: Synthez mystetstv chy intermedialnist? [Visual types of art in the novel «Rings of the Rose» by Petro Karmanskyi: Synthesis of arts or intermediality?]. *Volyn filolohichna: tekst i kontekst*, 10(2), 141–149. [in Ukrainian].
2. Holomb, L. (2009). Malovidomyi tvir Petra Karmanskoho (roman «Kiltcia rozhi») [A little-known work by Petro Karmanskyi (novel «Rings of the Rose»)]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. V. Hnatiuka. Serii: Literaturyoznnavstvo*, 27, 41–49. [in Ukrainian].
3. Karmanskyi, P. (2018). Kiltcia rozhi: roman [Rings of the Rose: A novel]. Lviv: Apriori. [in Ukrainian].
4. Karmanskyi, P. (1956). Kriz temriavu [Through the darkness]. Lviv: Knyzhkovo-zhurnalne vydavnytstvo. [in Ukrainian].
5. Kovaliv, Yu. (2007). Roman pro myttsia [A novel about the artist]. In *Literaturoznnavcha entsyklopediia* (Vol. 2, p. 347). Kyiv: Akademiia. [in Ukrainian].
6. Rudnytskyi, L. (1989). Petro Karmanskyi – poet, polityk, patriot. [Petro Karmanskyi – poet, politician, patriot]. *Suchasnist*, 3(335), 9–17. [in Ukrainian].
7. Storoshchuk, I. I. (2012). Roman pro myttsia u konteksti literaturnykh dyskusii [A novel about the artist in the context of literary discussions]. *Komparatyvni doslidzhennia slovianskykh mov i literatur. Pamiati akademika Leonida Bulakhovskoho*, 17, 217–226. [in Ukrainian].
8. Cherkashyna, T. (2014). Memuarno-avtobiohrafichna proza XX stolittia: ukrainska viziia [Memoir and autobiographical prose of the 20th century: The Ukrainian vision]. Kharkiv: Fakt. [in Ukrainian].
9. Shkandrii, M. (2004). V obiiamakh imperii: rosiiska i ukrainska literatury novitnoi doby [In the embrace of empire: Russian and Ukrainian literatures of the modern era]. Kyiv: Fakt. [in Ukrainian].
10. Bernacki, M., & Pawlus, M. (1999). *Słownik gatunków literackich* [Dictionary of literary genres]. Bielsko-Biała: Park. [in Polish].